

Pesticide Safety for Small Farms

A Grower's Guide to Pesticide Safety

TONGAN

**Malu'i fanga ki'i faama iiki
mei he pesitisiti, faito'o faka'auha 'o e fanga manu
maumau ki he ngoue**

*Ko e tohi fakahinohino ma'a e kau faama',
ki he founa malu taha hono ngāue'aki e pesitisaiti,
faito'o faka'auha 'o e fanga manu maumau ki he ngoue*

©2003 by the College of Tropical Agriculture and Human Resources, University of Hawaii at Manoa

Neither the University of Hawaii, the College of Tropical Agriculture and Human Resources, the authors, the translators, nor the funding and cooperating organizations or agencies shall be liable for any damages resulting from the use of or reliance on the information contained in this publication, or from any omissions to it.

Pesticide use is governed by state and federal regulations. Read the product label to determine that the intended use is included on it. Follow all label directions.

Translation of the original English document was facilitated by Dr. Sabina F. Swift, Department of Plant and Environmental Protection Sciences, College of Tropical Agriculture and Human Resources, University of Hawaii at Manoa. For questions about this document or the translation, please send e-mail to extension@ctahr.hawaii.edu or call (808) 956-8397.

This publication was partially funded by a grant from the American Farmland Trust (AFT) to the University of Hawaii (UH00210, Integrated Pest Management, Pesticide Risk Reduction Among Hawaii's New and Immigrant Farmers).

This translation is based on the English version, Pesticide Safety for Small Farms, A Grower's Guide to Pesticide Safety, second edition, published by The University of California Small Farm Center and The University of California Statewide Integrated Pest Management Project; the translation is made with the permission of those agencies.

PESTICIDE SAFETY FOR SMALL FARMS

**Malu'i fanga ki'i faama iiki
mei he pesitisaiti, faito'o faka'auha 'o e fanga manu
maumau ki he ngoue.**

A Grower's Guide to Pesticide Safety

**Ko e tohi fakahinohino ma'a e kau faama', ki he founa malu taha hono
ngāue'aki e pesitisaiti, faito'o faka'auha 'o e fanga manu maumau ki he
ngoue.**

Mick Canevari, 'ofisa fale'i mei he va'a fekau'aki mo e fua 'o e ngoue' mo
hono pule'i 'o e kelekele.

Va'a fetokoni'aki, 'Univesiti 'o Kalefonia, vahe fonua San Joaquin.

Jennifer Weber, faiako pesitisaiti. Polokalama fakatahataha 'a e Siteiti
ki hono pule'i 'o e fanga manu maumau ki he ngoue. 'Univesiti 'o
Kalefonia.

Robert Mullen, 'ofisa fale'i mei he kau ngoue vesitapolo. Va'a
fetokoni'aki, 'Univesiti 'o Kalefonia, Vahe fonua San Joaquin.

Fakamālō

‘Oku ‘oatu heni ‘a e fakamālō loto hounga mo‘oni ki he kakai ko eni’, ‘i he ngaahi tokoni fale‘i moe pou pou kotoa pe na‘a mou ‘omai:

Cecil Bonzo	Tangata ngoue, Stockton Certified Farmers' Market
Carlos Dutra	Pule, Stockton Certified Farmers' Market
Marianne Isaacs	Pule he ‘ofisi, University of California Cooperative Extension, San Joaquin County
Desmond Jolly	Talēkita, University of California Small Farm Program
Van Lam	Tangata ngoue mo fakatonulea, Fresno County
Susan McCue	‘Etita/Tisaina, University of California Small Farm Program
Patrick J. O’Connor-Marer	Tokotaha fetu‘utaki he polokalama ako ki hono ngāue‘aki e pesitisaiti, University of California Integrated Pest Management Project
Katherine Rudolph	Saienisi ki he mo‘ui, U.S. Environment Protection Agency
Michael Stimmann	Toko taha fetu‘utaki ma‘ae Siteiti’ fakakātoa, fekau‘aki mo e pesitisaiti mei he University of California
Gary Stockel	Tokoni Komisiona ‘a e Potungāue Ngoue, San Joaquin County
An Tran	Fakatonulea, San Joaquin County Human Services Agency
Ron Voss	Talēkita mālōlō, University of California Small Farm Program
Molly Watkins	Pule mālōlō, Stockton Certified Farmers' Market
Lisa Weber	Tā fakatātā
Chu Yang	Tokoni ki he kau kumi hūfanga, Soil Conservation Service, Fresno County
Michael Yang	Tokoni ki he fakatonulea, ngāue ki tu‘a mo loki ako (lepolotulī), University of California Integrated Pest Management

Ko e tohi ko eni’ koe ola ia ‘o e fengāue‘aki ‘a e Senita ma‘ae fanga ki‘i faama iiki, mei he ‘Univesiti ‘o Kalefonia’, polokalama ngāue fakatahataha ‘a e ‘Univesiti ‘o Kalefonia’ ‘oku ne pule‘i mo tokanga‘i ‘a e ngāue fekau‘aki moe fangamanu maumau ki he ngoue, pea mo e kau mataotao fakapolofesinale ‘oku hā atu honau hingoa’ ‘i ‘olunga.

Ko e Kanotohi

Talateu.....	1
Fehangahangai mo e pesitisaiti.....	3
‘Uluaki me‘a ke fai ‘i ha fakatu‘utāmaki.....	7
Ngaahi tapa kehe ‘o e mo‘ui’ ‘oku uesia ‘e he faito‘o pesitisaiti.....	11
Teunga malu‘i fakafo‘ituitui (PPE).....	12
Koe kanongatāmaki ‘o e fu‘u vela.....	14
Naunau mānava.....	15
Leipolo ‘o e pesitisaiti.....	17
Fetuku holo e pesitisaiti	20
Tauhi‘anga pesitisaiti.....	20
Hu‘i mo fa‘oaki pesitisaiti	21
Fakama‘a e mahua’ ‘a e pesitisaiti.....	22
Fufulu e koniteina ‘utu‘anga pesitisaiti.....	23
Fana pe ‘ai pesitisaiti.....	24
Fufulu mo fakama‘a ‘u me‘a ngāue.....	26
Faka‘auha e toenga pesitisaiti mo e nge‘esi koniteina.....	28

Talateu

Ko e pesitisaiti' ko e 'ū kemikale ia 'oku ne faka'auha 'a e fanga ki'i manu maumau ki he ngoue. Kau ki he 'ū kemikale ko 'eni' 'a e:

- faito'o tāmāte inisekite (inisekitisaiti)
- faito'o tāmāte vao (hepisaiti)
- faito'o ki he mahaki 'o e 'akau (fangikisaiti)
- faito'o ki he fangamanu maumau kehe, hange ko e fa'a hinga 'o e kumā mo e fanga manupuna (pesitisaiti)

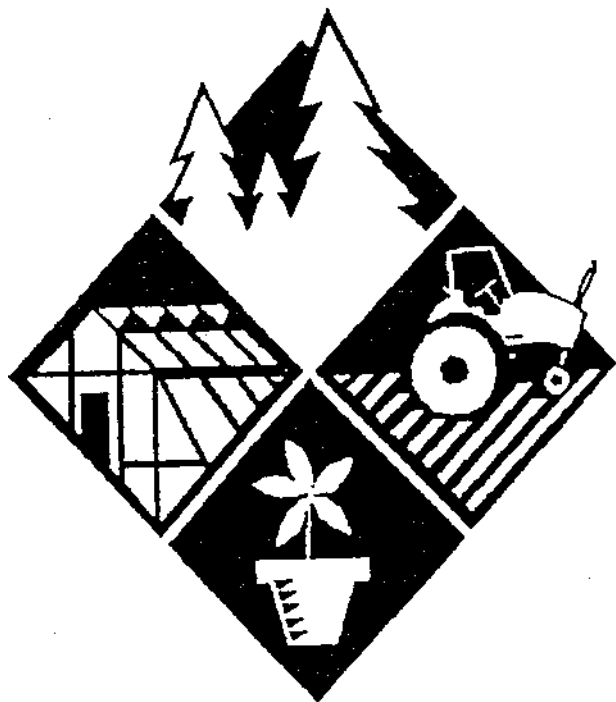
'Oku kehekehe pē 'a e ngāue 'a e pesitisaiti ki hono ta'ata'ofi mo faka'auha e manu maumau taki taha. 'Oku ne tamate'i e ni'ihi, ta'ata'ofi e tupu 'a e ni'ihi, uesia 'enau fakafanau' pe 'oku ne kapusi e fanga manu maumau mei he ngoue'.

Me'apango pe, ko e lahi 'o e ngaahi kemikale pesitisaiti' 'oku toe fakatu'utāmaki pē mo ia ki he kakai, fanga manu pusiaki, fanga manu kehekehe pea mo e 'ātakai, 'o kapau 'e 'ikai ke tokanga'i hono ngāue'aki' 'o fakatatau ki he fakahinohino he leipolo.

Ko e lao fekau'aki mo hono malu'i 'o e kau ngāue' na'e paasi ia 'i he Fale Alea 'a 'Amelika' (Congress), pea 'oku fakamālohi'i ia 'e he Kautaha malu'i 'o e 'ātakai', 'a e 'u Siteiti fakatahataha 'o'Amelika' ni, 'a ia 'oku 'iloa ko e (U.S. EPA), pea 'oku tu'utu'uni koe tokotaha kotoa pē 'oku ne ngāue'aki 'a e pesitisaiti, kuo pau ke 'uluaki ako ia ki ai, mo ma'u fakahinohino ki he founa malu taha ki hono ngāue'aki 'o e pesitisaiti' pea ne toki ngāue 'aki.

'I he vahe fonua Kalefonia' 'oku fakamālohi'i ai 'a e lao ko eni' 'e he potungāue 'oku nau fa'u e lao fekau'aki mo e pesitisaiti (California Department of Pesticide Regulation) pea mo e kautaha 'a e kau 'ofisa ngoue fakavahe (county agricultural commissioners).

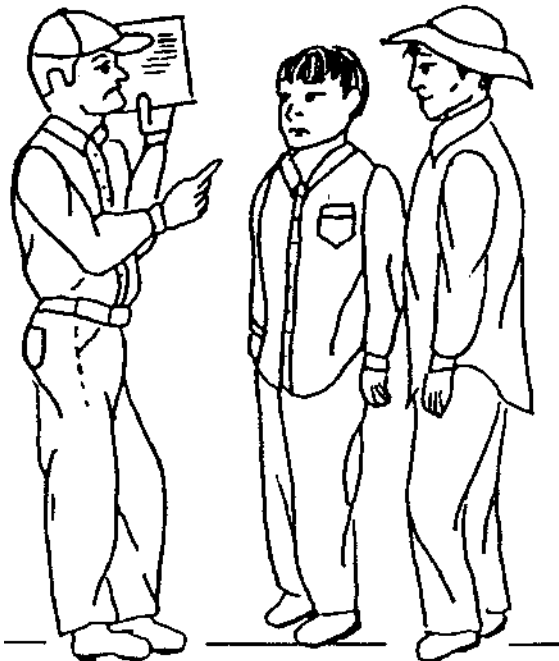
'Oku mātu'aki mahu'inga 'aupito ke ke 'ilo 'a e me'a kotoa pē fekau'aki mo e faito'o pesitisaiti, pehe ki he ngaahi naunau malu'i kotoa pe 'oku fiema'u ke malu'i 'aki koe, pe ko ha taha pe 'oku ne ngāue ki he tafa'aki pisinisi fakangoue' – ngaahi faama, ngaahi ngoue'anga, ngaahi vaotātā, 'ū fakatau'anga'akau, pea mo e ngaahi fale fakatotolo mo fakaili'anga'akau (greenhouses).

Hoko atu talateu

Ko e tokotaha koe 'oku ke ngāue 'aki 'a e pesitisaiti 'o kapau 'oku ke:

- fana pe tufaki e pesitisaiti
- tokoni he fana mo tufaki e pesitisaiti
- 'oku ke fufulu, monomono pe tauhi e ngaahi me'angāue (hange ko e me'afana pesitisaiti, me'afana pesitisaiti 'oku fafa he tu'a') 'oku ngalingali toe ai ha efuefu pesitisaiti
- heu, fakaheka, pe 'utu 'a e pesitisaiti ki he 'u me'a ngāue'
- faka'auha 'a e pesitisaiti pe ko ha me'a ngāue hange ko ha 'ū koniteina 'oku 'i ai ha pesitisaiti
- ngāue ko ha tokotaha faka'ilonga pe to'o fuka 'i he lolotonga hano fana e faito'o pesitisaiti

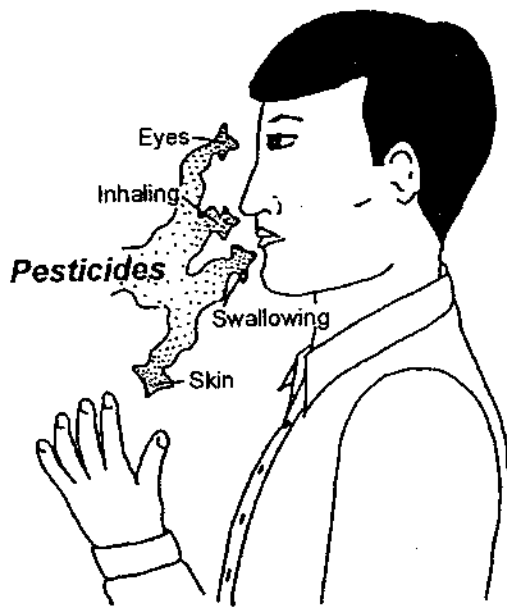
Lolotonga ho'o fai e ngaahi fatongia ko eni' 'e malava pe ke hoko ha fakatu'utāmaki 'i ha'o ala ki he pesitisaiti 'o fakatupu ai ha'o lavea pe puke. Ko ia ai 'oku mahu'inga 'aupito ke ke ako ki he ngaahi founga te ke lava ai 'o:

- mahino'i e ngaahi fakatu'utāmaki kotoa pe fekau'aki mo ha'ate fehanganagai mo e pesitisaiti
- fakatokanga'i e ngaahi faka'ilonga 'o 'ete puke he fehanganagai mo e pesitisaiti pea mo ha'ate puke fekau'aki mo e fu'u vela 'a e 'ea'.
- tokoni ki ha fakatu'utāmaki fekau'aki mo ha pesitisaiti (tokoni fakavavevave, fakama'a ha faito'o ne mahua)
- tui, ngāue'aki mo tokanga'i e 'u me'angāue malu'i (hange ko e: matasio'ata malu'i ki he mata, me'a mānava pea mo e kofunima).
- lau mo mahino'i e fakamatala 'oku ha he leipolo 'o e pesitisaiti.
- fetuku he founga malu taha, heu, fakaheka/fa'oaki, fana, tauhi pea mo faka'auha e toenga pesitisaiti mo hono nge'esi koniteina.
- fakalele lelei 'i he founga malu taha 'a hono hu'i, 'utu pe fakaheka, 'a e me'angāue 'oku fana 'aki e faito'o pesitisaiti
- malu'i ho sino mei he pesitisaiti 'aki ho'o tauhi ho sino ke ma'a mo ngāue'aki ho konisenisi.

Fehangahangai mo e pesitisaiti

'Oku lahi e ngaahi founga kehekehe te ke lava 'o malu 'i ai ho sino' mei he pesitisaiti. Fakatokanga 'i pe 'oku 'i ai ha faito'o pesitisaiti 'oku:

- pihi pe mahua
- aafu mai pe ha efu ha 'u mei he fana faito'o pesitisaiti
- lave mai ki ho kili

'Oku malava pe ke ke konā pe lavea mei he pesitisaiti:

- kapau te ke inu 'a e faito'o'
- kapau 'e 'alu ki ho mata'
- kapau te ke mānava 'aki 'a e efu pe mao 'oku ha 'u mei he fato'o'
- kapau 'e lave atu e faito'o' ki ho kili

Ko e lave mai 'a e faito'o' ki he kili, ko e founga lahi taha ia 'oku hu ai e faito'o pesitisaiti ki he sino. Ka mahua pe pihi mai ha faito'o ki he kili pe ko e hu ki he sino 'i ha ki 'i lavea, 'e malava pe ke ne fakatupu ha 'o puke lahi 'aupito.

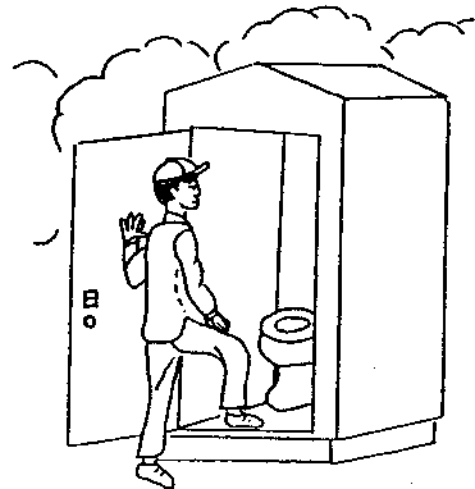
Ko e 'uhi 'oku malava pe ke hū e faito'o pesitisaiti ki ho sino 'i ho mata' mo ho kili, ko ia ai 'oku mahu'inga 'aupito ke ke faka'ehi'ehi me he mili ho kano'imata', ho fofonga' pea mo ho kia, lolotonga ho 'o ala ki he faito'o pesitisaiti. 'Oku mahu'inga foki ke fufulu ho nima, ki mu'a pea ke toki ngāue'aki e falemālōlō'.

'Oku inumia 'e he tapaka' mo e me'atokoni' 'a e faito'o pesitisaiti, ko ia ai 'oua 'e to'o kinaua ki he feitu'u 'oku ke ngāue ai. Tauhi 'i ha feitu'u malu kē 'oua 'e 'alu ki ai ha faito'o pesitisaiti.

Fehangahangai mo e pesitisaiti

Manatu'i: Fufulu ma'u pē ho nima' mo ho mata' ki mu'a pea ke toki:

- Kai
- Inu
- Ngau pululole
- Ifi tapaka
- Ngāue'aki e falemālōlō

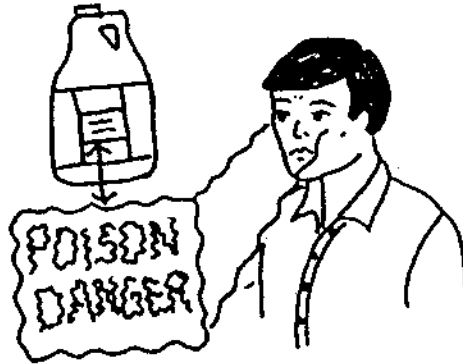
Fehangahangai mo e Pesitisaiti

Ka fu'u lahi ho'o fehangahangai mo e faito'o pestisaiti 'e ni'ihiki te ke puke. Ko e ngaahi faka'ilonga' kau ki ai:

Vaivaia mo e ninimo

Langa 'ulu mo e nenefu e sio'

Pupuha'ia

Langa kete mo e lua

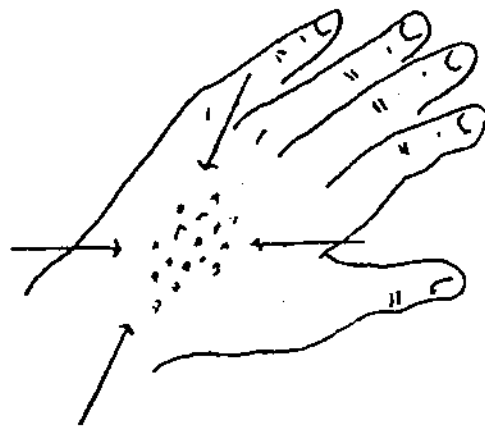
Fehangahangai mo e Pesitisaiti

Ka fu'u lahi ho'o ngāue'aki pe fehangahangai mo e faito'o',
Tānaki atu mo e 'ū faka'ilonga ko eni'

Kalakala e mata'

Petepete e kili'

Faingata'a e mānava'

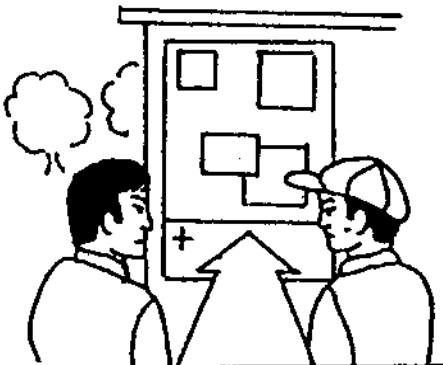
Mamahi e fatafata'

'Uluaki me'a ke fai 'i ha fakatu'utāmaki

Kuo pau ke fakapipiki 'a e hingoa, tu'asila mo e fika telefoni 'o e feitu'u ofi taha 'e ma'u ai ha tokoni fakafaito'o, 'o ka hoko ha fakatu'utāmaki, 'i ha feitu'u ofi mo 'ilo ngofua, hangē ko e feitu'u 'oku ke ngāue ai' mo e feitu'u 'oku tauhi ai ho'o faito'o pesitisaiti. Ko e ngaahi fakatokanga ko eni' 'e malava pe ke fakapipiki ki ho'o me'alele'. Fakatokanga'i ange 'oku mahu'inga 'aupito ke ke 'ilo kimu'a 'a e feitu'u 'oku fakapipiki ai e ngaahi fakahinohino ko eni' telia na'a hoko ha fakatu'utāmaki kiate koe pe ki ha taha kehe.

Ko e faka'ilonga pe leipolo 'o e faito'o pesitisaiti kotoa pe' 'oku 'asi ai e fakahinohino ki ha fuofua tokoni 'e ala fai 'o ka ke ka fehangahangai mo e faito'o pesitisaiti. 'Oku fa'a 'asi e fakamatala ko eni' 'i lalo 'i he 'ulu'i tohi 'oku pehē koe "Statement of Practical Treatment" pe ko e "Fakamatala ki he Anga hono Faito'o". Mātu'aki lau ke mahino e fakahinohino' pe te ke kole ki ha taha ke ne fakahinohino atu hono ngāue'aki', pea ke toki ala 'o ngāue'aki 'a e faito'o pesitisaiti. 'Oku totonu ke ke 'uluaki 'ilo ki hono anga fai 'o e 'u tokoni fakavavevave ko eni' ki mu'a pea ke toki fai ha tokoni. Kapau 'e fehalaaki ha'o feinga tokoni, 'e lahi ange 'ene fakatu'utāmaki kiate koe pea moe kakai kehe'.

+	Nearest Emergency Medical Facility
Name	_____
Street	_____
City	_____
Telephone	_____

Kapau teke ongo'i ninimo , puke, pe faingata'a ho'o mānava':

- Tuku leva ho'o me'a 'oku fai'
- Muimui he fakahinohino 'oku ha he faka'ilonga pe leipolo 'o e faito'o pesitisaiti.

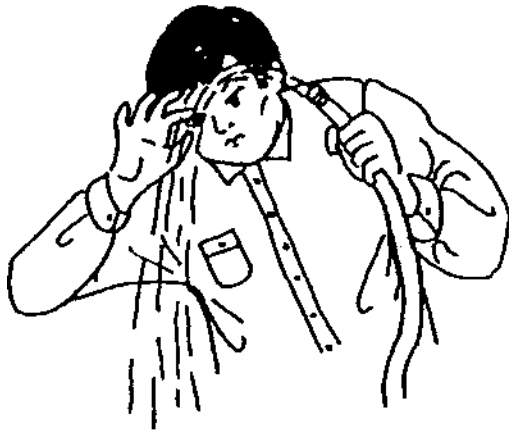

- Kole tokoni ki ha taha ofi mai
- Kapau 'oku fiema'u, kole ki ha taha ke ne 'ave ko e ki he falemahaki ofi taha

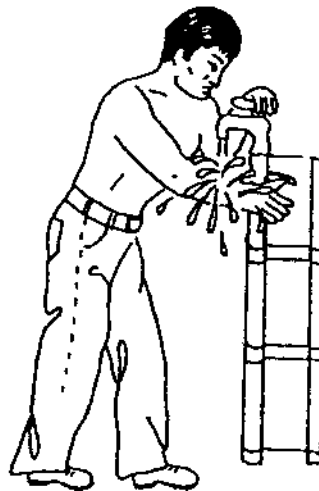
'Oku tu'utu'uni 'e he lao' ke tauhi ofi ki he feitu'u 'oku ke ngāue ai' ha koa, tauveli, valama'a, mo ha vai fe'unga ke fufulu 'aki e faito'o pesitisaiti mei ho sino. 'Oua 'e ngāue 'aki ha vai mei he kanali' pe fakatafe'anga vai'- telia na'a 'oku 'i ai ha pesitisaiti pe ko ha fafanga kekeleke he vai'.

'Uluaki me'a ke fai 'i ha fakatu'utāmaki

Ka 'alu ha pesitisaiti ki ho mata', fufulu leva ho mata' 'aki ha vaima'a mei he vai tafe. Fakaava ho la'i mata' 'o fufulu ta'emotu ho kano'imata' 'i ha fo'i miniti 'e 15 nai.

Ka 'alu ha pesitisaiti ki ho vala' pe ko ho kili', vete leva ho vala' pea fufulu ho kili' 'aki ha vai lahi 'aupito mo ha koa. Ko e vave ange ko e' ho'o ngāue ki ai' ko e si'isi'i ange ia 'a e faingamālie ke ke puke pe hoko ha fakatamaki.

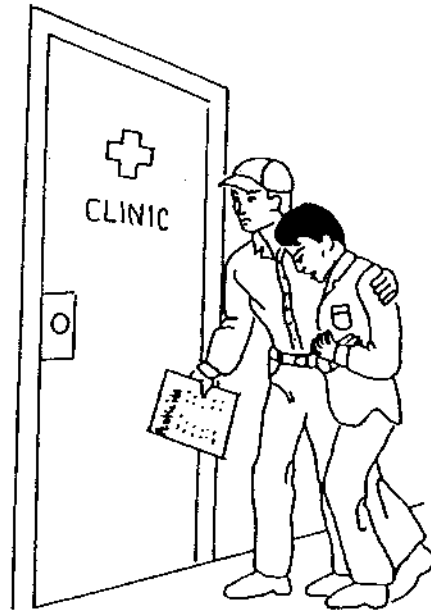
'Uluaki me'a ke fai 'i ha fakatu'utāmaki

Kapau te ke inu ha faito'o pesitisaiti, kuo pau keke muimui ki he fakahinohino he leipolo 'o e pesitisaiti. Vakai na'a 'oku 'i ai ha fahinohino he leipolo' felave'i pe 'oku sai ke fakalua pe 'ikai. Ko e faito'o pesitisaiti ko e' 'oku 'i ai ha 'esiti pe 'oku ne fakatupu e maumau ki he kete', 'oku 'ikai sai hono fakalua' he 'e toe lahi ange ai e maumau'.

Kapau 'oku ke tokoni ki ha taha na'a ne inu ha faito'o pesitisaiti, 'Oua na'a ke fakalua e tokotaha ko ia' kapau 'oku pongia pe hamu. Telefoni ki he 911 pe teke 'ave leva 'a e tokotaha puke' ki he falemahaki ofi taha.

Fakamatala ki he 'ofisa mo'ui' 'a e me'a kotoa na'e hoko'. 'E fiema'u 'e he toketāa' ke 'ilo 'a e hingoa maheni mo e hingoa fakakautaha (brand name) 'o e faito'o pesitisaiti, fika lesisita 'i he EPA, kautaha na'a ne ngaohi 'a e faito'o', pea na'e anga fēfē 'a e fehangaahangai 'a e tokotaha puke' mo e pesitisaiti, pea ko e ha 'a e me'a na'e 'asi he leipolo' ke fakafepaki'i 'aki e pesitisaiti.

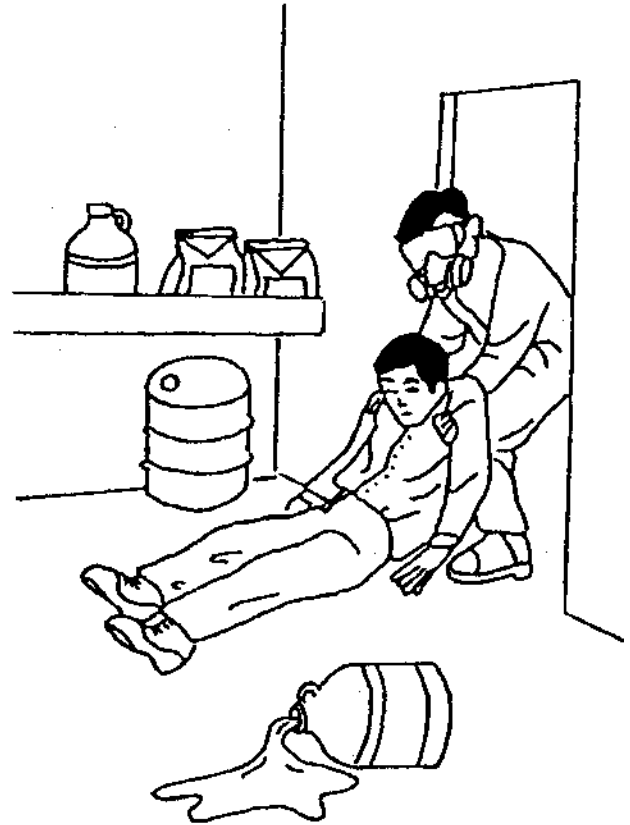
Ka faingamālie, pea ke to'o ha kopi 'o e faka'ilonga pe leipolo 'o e pesitisaiti, pe koe kole ki ha taha ke 'uluaki ta ia 'o 'ave 'a e 'ū fakamatala' ki he toketāa' kimu'a pea ke toki a'u atu ki he falemahaki.

'Uluaki me'a ke fai 'i ha fakatu'utāmaki

Kapau na'a ke mihi ki loto ha pesitisaiti, feinga leva ki ha feitu'u 'oku 'ea lelei'. Kapau 'oku nounou ho'o mānava', kole ha tokoni, pea ke tangutu leva ki lalo 'o feinga ke ke mānava lelei. 'Oku 'ikai ke sai keke laka takai holo 'o kapau 'oku faingata'a'ia ho'o mānava.

Kimu'a pea ke tokoni 'i ha taha 'oku 'ikai te ne toe 'ilo ha me'a 'i ha'a ne mihi ki loto ha pesitisaiti, faka 'ehi'ehi ke 'oua na'a ke toe mo'ua he me'a tatau. Tui ha me'a mānava pea mo ha teunga malu'i pea ke 'ave 'a e tokotaha faingata'ia' ki ha feitu'u 'oku 'ea lelei. To'o leva 'a e me'a mānava 'a e tokotaha faingata'a'ia' kapau na'a ne tui ha me'a manava, tukutukuange hono vala' ke 'ata'ata', pea ui leva ha tokoni fakafalemahaki (9-1-1 pe ko ho'o mou fika fakavavevave fakaloto fonua').

Kole ki ha taha ke 'ave koe ki he toketaa':

- kapau na'a ke folo ha pesitisaiti pe 'alu ha pesitisaiti ki ho mata'
- kapau na'e mahua ha pesitisaiti taufua, pe mahua lahi ha pesitisaiti 'osi hu'i 'i ho kili'
- kapau 'oku faingata'ia ho'o mānava'
- kapau 'oku petepete lahi ho kili'
- kapau 'oku ke ongo'i puke pe 'oku ke pehe 'oku ke konā 'i ha pesitisaiti

Ngaahi me'a kehe 'oku fakatupu pe uesia 'e he pesitisaiti'

'Oku 'i ai e kakai 'e ni'ihī 'oku nau puke ka nau ka fehangahangai mo e fa'ahinga pesitisaiti 'e ni'ihī. 'Oku nau velia ka pa atu e pesitisaiti ki honau kili', pe tenau mafatua mo hafu honau ihu' mo veli honau mata' he taimi 'oku nau ofi ai ki he pesitisaiti. Kapau 'oku ke ongo'i pehe 'i ha'o ofi ki ha pesitisaiti, feinga ke toe lahi ange ho teunga malu'i' (kofu nima, me'a mānava mo e alā me'a pehē). Ka hokohoko atu pe 'a e ngaahi faka'ilonga ko 'eni', pea 'oku sai leva ke ke fakamama'o mei he fa'ahinga pesitisaiti ko ia'

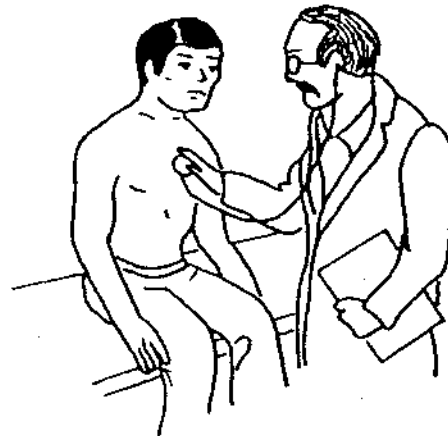
Ko 'ete ongo'i puke 'i ha'ate fehangahangai mo e pesitisaiti' 'oku 'ikai ke hoko leva pē ia 'i ho'o fuofua fehangahangai mo e pesitisaiti. Kaikehe 'e 'uluaki fakaangaanga ho sino' ki he pesitisaiti, pea ko ho'o toe fehangahangai tu'o ua mo ia' pea teke toki ongo'i leva 'oku ke puke.

'Oku ta'e malava ke 'ilo ma'u pē 'e he kau saienisi' 'a e ngaahi tafa'aki he mo'ui 'a e tangata' 'e maumau'i pe uesia 'e he pesitisaiti, koia ai 'oua 'e fakata'eta'ekuhā.

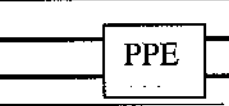
Kapau 'oku ke ngāue 'aki ha pesitisaiti, pe teke ngāue 'i ha feitu'u na'e toki fana ki ai ha pesitisaiti, faka'ehi'ehi ke 'oua na'a lave atu pe 'e hu ha pesitisaiti ki ho sino.

'Oku 'i ai e ngaahi mahaki fakatu'utāmaki 'oku fakatupu 'e he pesitisaiti ka 'oku 'osi ha taimi fuoloa ia pea toki 'asi mai. 'I he ola 'o e ngaahi fakatotolo na'e fai, 'o pehe ai 'oku 'i ai e nggahi pesitisaiti 'e ni'ihī 'oku ne fakatupu e kanisā moe ngaahi palopalema 'e ni'ihī hangē ko 'ene maumau'i 'a e ngāue hoto neave', maumau'i hoto konga fakafanau', fakatu'utāmaki ki ha'ate pēpē 'oku te'eki ke fā'ele'i, pea 'oku ne maumau'i foki e ngaahi 'ōkani kehe hoto sino' hangē koe ma'ama'a, 'ate, kofuua, mo e alā me'a pehe.

Teunga malu'i fakafaituitui

Koe teunga malu'i fakafaituitui (PPE) 'oku tokoni ia ki hono malu'i e hū 'a e pesitisaiti ki ho sino. 'Oku ta'emalava ke te sio ma'u pe ki he efuefu mei he pesitisaiti, ko ia ai 'oku mahu'inga ke ke feinga ke kofukofu'i ho kili' 'aki e lelei taha teke ala lava'. 'E tokoni ia ki hono fakahaofi koe mei ha'o velia mo konā 'i he faito'o pesitisaiti. Ko e tu'utu'uni 'a e lao' kuo pau ke ke tui e 'ū teunga malu'i koe' 'oku hiki atu he leipolo'.

Leipolo Pesitisaiti	PPE
	Sote nima lōloa Kofunima malu he vai Sū moe sitōkeni

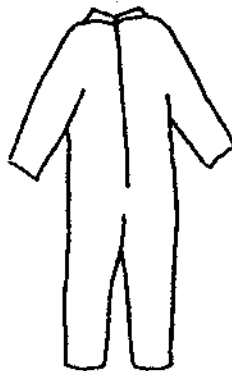
Fakatātā 'o e teunga malu'i ko e:

- Kofunima malu he vai

Sū pe ko e puti

- Teunga kakato

- Tatā pūlou pe tatā 'oku laulahi hono palepale', ke ne ta'ofi e kemikale' 'i ha'ane ngangana hifo mei 'olunga.
- 'Ēpani kapau 'oku ke hu'i pe fa'oaki e pesitisaiti.
- Naunau ke malu'i 'aki ho mata': kākolo, sio'ata malu'i ki he mata' pe ko ha matasio'ata 'oku 'i ai hano malu'i mei he tafa'aki' pea mo e malu'i ki he funga kemo.

- Naunau ke ke mānava'aki: sio ki he fakahinohino 'i he leipolo' fekau'aki mo hono ngāue'aki e naunau mānava', he 'oku totonu ke ke ngāue'aki e naunau mānava kehekehe ki he pesitisaiti kehekehe.

'Oua 'e ngāue'aki ha kofunima ngaohi mei he vavae, lolotonga ho'o ngaohi e pesitisaiti tuku kehe kapau 'oku talamai 'i he leipolo' 'oku sai pē ke ke ngāue'aki.

'Oua 'aupito na'a ke ngāue'aki e kofunima ngaohi mei he leta' he 'oku inu 'e he leta' ia 'a e faito'o pesitisaiti, pea 'oku faingata'a 'aupito hono fufulu.

Ko e ngaahi teunga malu'i fakafaituitui' 'oku pau ke fō mo fufulu ia ke ma'a kimu'a 'i he kamata'anga 'o e uike kotoa pe. Kimu'a mo e lolotonga ho'o ngāue'aki e teunga malu'i' fakasio ke mahino 'oku 'ikai ke'i ai ha mahae, ava pe ko ha toe maumau kehe, pe ko ha liliu hono lanu' tupu mei he fu'u lahi hono ngāue'aki. Kapau teke ma'u ha maumau pea ke fetongi leva e teunga ko ia.

Teunga malu'i fakafo'ituitui

Ko e ngaahi lao eni 'e hiva ki he anga hono tui e teunga malu'i fakafo'ituitui.

- Tuku ki tu'a 'a e va'e ho talausesē' ke 'alu hifo he kongā ki 'olunga ho puti' ke 'oua na'a 'alu hifo ha pesitisaiti 'o hu ki ho puti.
- Tui ha kofunima lōloa malu mei he kemikale', pea ke 'alu hake ke meimei a'u pē ki ho tui'i nima'.
- Kapau 'oku ke fana ha pesitisaiti ki ha 'akau ofi ki he kelekele', pea ke 'ai ki tu'a e nima ho sote' ke malu'i e kemikale' mei he tafe hifo ki ho loto kofu nima.
- Kapau 'oku ke fana 'o mā'olunga hake 'i ho uma' pea ke 'ai e nima ho sote' ki loto 'i ho kofunima.
- Kapau 'oku ke fana ki 'olunga pea mo lalo, pea ke 'ai ha tepi 'o takai'i 'i ho funga kofunima ke malu'i ha hu 'a e pesitisaiti ki ho loto sote' pe ko ho loto kofu nima'.
- Tui ha vala 'oku 'ikai ke fu'u maha'iha'i keke ngāue fiemālie. Ka 'o kapau ko ha pesitisaiti 'oku fu'u fakatu'utāmaki, pea 'oku totonu keke tui hao 'ovalolo 'i 'olunga ho vala ngāue' ke mahino 'oku malu 'aupito.
- Tui ha 'ēpani 'oku 'ikai ke hu ai e kemikale ke malu'i ho 'ovalolo' mei he mahua pe ko ha pihī 'a e faito'o' 'i ha'o hu'i, fa'oaki pe fakaheka pe fufulu e ngaahi me'a ngāue 'oku ngāue'aki ki he pesitisaiti.
- Fakama'u e kola ho sote' ke 'oua na'a hū ha pesitisaiti ki ho loto vala.
- Kapau 'oku ke tui ha huti 'oku 'ikai ke pipiki ki ho 'ovalolo' pea ke tuku ki tu'a ho huti' ke 'oua na'a tafe ha pesitisaiti ki loto.

Lolotonga ho'o ngāue', tokanga'i ho'o 'ū naunau malu'i. Kapau 'oku 'i ai ha ava 'i ho kofunima, 'epani, pe ko ho puti, ta'ofi leva ho'o ngāue' ka ke kumi leva hano fetongi 'o e 'u me'a koia.

'Ai ma'u pē ha vai ma'a 'o tuku ofi he taimi 'oku ke ngāue ai mo e pesitisaiti telia na'a 'alu ha faito'o ki ho kili. Ka 'i ai ha pesitisaiti kuo hu ki ho kili' 'i ha maumau ho'o 'ū me'a ngāue' fufulu leva ho kili' pea tui leva ha me'a ngāue 'oku ma'a'.

Ko e kanongatāmaki ‘o e fu‘u vela

Kapau te ke tui ho teunga malu‘i he taimi ‘afu’ pea ke tokanga‘i e ngaahi kanongatāmaki ‘o ‘ene fu‘u vela’. Teke puke lahi ‘o ka fu‘u vela ho sino’ kae‘ikai lava ke ki‘i fakamokomoko hifo.

Lahi e ngaahi faka‘ilonga ‘o ‘ene fu‘u vela’ ‘oku tatau tofu pe mo e faka‘ilonga ha‘ate konā he pesitisaiti. Te ke ongo‘i hela‘ia mo vaivaia, langa ‘ulu, toka kovi pea ninimo. Kapau ‘oku ‘ikai te ke fakapapau‘i pe ko e ha e me‘a ‘oku ke puke ai’, feinga leva ke ma‘u ha tokoni. Feinga keke mavahe mei he lotolotonga e la‘aa’ pea mo e pesitisaiti he faingamālie vave taha’.

Ka fu‘u tōtu‘a ‘a e māfana’ ‘e malava pē ke ne fakatupu ha puputu‘u ‘i ha taha, ‘ite‘ita vave, pe ngali kehe ‘ene tā‘onga’. Kumi leva ha tokoni fakavavevave ka ‘ikai ‘e mālōlō e tokotaha ko ia. Ko e ngaahi faka‘ilonga ‘e ni‘ihi ‘o e fu‘u vela’ pea moe konā he pesitisaiti ko e:

Faka‘ilonga e konā he pesitisaiti

- hafu e fāvai, lo‘imata, moe ihu’.
- fāsi‘i e fo‘i tama‘uli.
- tā māmālie e mafu’

Faka‘ilonga fu‘u vela.

- pakupaku e kili’
- fuolahi e fo‘i tama‘uli’
- tā vave e mafu’

Kapau ‘oku ke mahamahalo ‘oku faingata‘a‘ia ha taha ko e ‘uhi ko e fu‘u vela’, ‘oku fu‘u mahu‘inga ‘aupito ke fakamokomoko‘i leva hono sino’ pea ‘ave leva ki he toketaa’ he vave taha. Ke fakamokomoko‘i ha taha, to‘o hono vala ki tu‘a’, hua‘i ai ha vaimomoko, tapili ‘aki ha ii, pea kofu ‘aki ha tauveli viku. Tauhi ma‘u ha konga tauveli viku he fofonga e tokotaha mahaki’ pea tapili ma‘u pē lolotonga ho‘o mou fononga ki he toketaa’.

Ka fakafokifā pē ha‘a ne fu‘u vela, kapau ‘oku ke fo‘ou ki he ngāue’, pe ko ha‘o toki foki mai ki he ngāue’ hili ha‘o livi ‘oku totonu leva keke fakaangaanga māmālie ki he ngāue he la‘aa’ moe vela.

Ako ke faka‘ehi‘ehi mei he ngaahi me‘a ‘e fu‘u vela ai ho sino. Ko e ngaahi ‘aho ko ē ‘oku fu‘u vela ai’ manatu‘i ke inu e vai’ ke lahi ki mu‘a, lolotonga, pea mo e tuku ‘a e ngāue. Feinga ke ke inu ha ipu vai ‘e taha he haafe houa kotoa pe – pea toe lahi ange kapau ‘oku ke fu‘u pupuha ‘ia.

Faka‘ehi‘ehi mei he ngāue ‘oku fiema‘u keke tui ai ha teunga malu‘i kakato ‘i he taimi ‘oku laka hake ai e fua mafana’ ‘i he tikilī ‘e 80 he lolotonga ‘a e ‘aho’, pea tikilī ‘e 85 ‘i he po‘uli. Ka faingamālie pea ke ki‘i mālōlō ki he malumalu’ ke tokoni ki hono fakamokomoko ho sino.

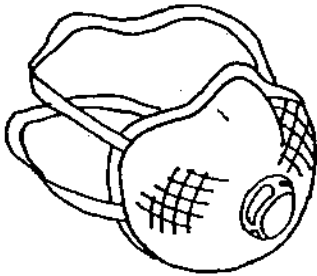
Naunau mānava

Koe 'ū naunau mānava' 'oku ne malu' i ko e mei he mānava 'aki e pesitisaiti 'oku ne maumau' i ho ma'ama'a' pea mo ho halanga mānava'. 'Oku' i ai e ngaahi naunau mānava kehekehe mo e sīpinga kehekehe. Ko e naunau mānava teke ngāue'aki' 'e fakatefito ia he fa'ahinga pesitisaiti 'oku ke ngāue'aki. Fili 'a e naunau mānava keke ngāue'aki' fakatatau ki he naunau 'oku lisi he leipolo'.

'E tala atu 'i he leipolo' pē 'oku totonu keke ngāue'aki ha naunau mānava, pea ko e ha e naunau 'oku totonu keke ngāue'aki. Ka fiema'u ke ngāue'aki ha naunau mānava pea 'e 'oatu he leipolo' 'a e fika MSHA/NIOSH 'a ia ko e fika ('a ia koe TC-21C, or TC-23C) ia 'oku tala atu ai 'a e fa'ahinga me'a mānava 'oku fiema'u'. 'Ai ke pau 'oku tatau 'a e fika koe' he MSHA/NIOSH pea moe fika he naunau mānava' pea moe fika he leipolo 'o e pesitisaiti. Ko e fa'ahinga kehekehe 'o e naunau mānava' koe:

- Ko e pūlou (mask) fakataimi pe ki he efu mo e aafu mai 'a e faito'o.
- Naunau mānava ki he faito'o kemikale
- Mīsini mānava 'oku ne sivi e kemikale he 'ea pea te toki mānava 'aki.

Koe pūlou (mask) fakataimi. Ko e founa faingofua taha eni hono malu' i 'ete mānava'. Ko e pūlou (mask) ko eni' 'oku ne sivi 'a e efu, aafu, pauta mo e 'uli kehekehe. 'Oku ma'ama'a, molu pea fiemālie hono tui'.

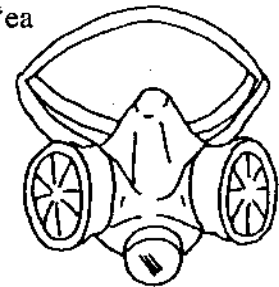

Ko e me'a mānava sivi efu mo e aafu.
(Ko e kalasi MSHA/NIOSH TC-21C)

'Oku' i ai e kongā fano 'e ua 'oku ne pukepuke 'a e pūlou' ke 'oua 'e homo. Lahi e ngaahi pūlou 'oku' i ai e ki' i kongā 'ukamea molū' i he kongā ki 'olunga. Lomi' i hifo e ki' i 'ukamea' ki he fuo ho ihu' ke ma'u lelei pea 'oua toe hu ha me'a ki loto. 'Oku' i ai e kalasi naunau mānava 'e ni' ihi 'oku tākaki atu ki ai moe ki' i koniteina malala (charcoal) kene to'o e nanamu mei he pesitisaiti 'oku ngaohi mei he te'emanu pe popo' i 'akau. Ko e pūlou kotoa pē 'oku ngāue tu'o taha 'aki pe, 'i ha'ate ala ki he pesitisaiti, 'oku totonu ke ma'u hono fika fakangofua mei he NIOSH 'a ia ko e fika "TC-21C" pe ko hano faka'ilonga kuo 'osi faka'atā hono ngāue'aki' 'o fakatatau ki he kongā 84 'o e lao 'a e Pule'anga' (42 CFR part 84). Ko e fika 'i he leipolo he pesitisaiti 'oku fakatatau ia ki he fika fakangofua ko eni' 'okapau 'oku fiema'u ke ke ngāue'aki 'a e fa'ahinga naunau mānava malu' i ko ia'.

Naunau mānava malu' i mei he kemikale

Ko e naunau mānava 'oku ne malu' i koe mei he kemikale' 'oku ne to'o 'e ia 'a e mao, efuefu, mo e aafu 'o e pesitisaiti mei he 'ea 'oku ke mānava 'aki. 'Oua 'e ngāue 'aki e fa'ahinga naunau mānava ko 'eni' ki hano ta'ofi e kasa mei he faka'ahu.

Naunau mānava vaeua,
(Ko e kalasi MSHA/NIOSH TC-23C).

Ko e kalasi naunau mānava ko eni' 'oku ma'u 'e ia 'a e MSHA/NIOSH fika fakangofua koe "TC-23C," pe ko ha tohi fakangofua 'o fakatatau ki he kongā 84 'o e lao 'a e Pule'anga (42 CFR kongā 84).

Ko e naunau mānava ko eni' 'oku kalasi 'e ua. Ko e Pūlou (mask) vaeua, pea mo e pūlou kakato ke fe'unga kotoa mo e mata'. 'Oku fakatou 'i ai hona kongā lapa fe'unga mo e mata' pea mo e ongo katileti sivi kongā 'e ua. Ko e mōtolo 'e ni' ihi 'oku lava pē 'o fetongi hono me'a sivi' pea ko e ni' ihi 'oku fiema'u pe ke fetongi e fo' i naunau kakato. Ko e naunau mānava ko eni' 'oku taha pe hono halanga mānava. Ko e 'ea 'oku mānava 'aki ki loto' kuo pau ke ha'u ia he me'a sivi', ka 'oku malava pē ke paasi atu e 'ea 'oku mānava 'aki ki tu'a' 'i he me'a sivi.

Naunau Mānava

'Oku 'i ai e konga leta fano 'e ua 'oku ne pukepuke 'a e konga 'o e naunau mānava' 'oku ne malu 'i ho mata'. 'I he loto katileti' 'oku fakataha 'i ki ai mo e me'asivi ke ne 'uluaki tānaki e kongokonga pesitisaiti 'oku 'alu holo he 'ea'. 'Oku 'i ai mo e katileti pe koniteina kāponi fakanatula 'e taha ke ne to'o e mao' mo e kasa.

Naunau mānava kakato ke malu 'i 'aki e kemikale (koe kalasi ko eni/ koe MSHA/NIOSH TC-23C)

Ke malu mo lelei ho 'o ngāue', 'ai ke pau 'oku hao lelei pea ma'u 'a e naunau mānava' 'i ho mata. Ko e taimi kotoa pē 'oku ke tui ai ha naunau mānava pea ke mātu'aki 'ai ke pau 'oku malu takai e pūlou' 'i ho mata' ke 'oua toe hū atu ha me'a he tafa'aki'. Ko e founa 'e taha hono vaka 'i ke pau 'oku hao lelei ho pulou' ko ho 'o 'ai ho nima' pe ko ha tangai milemila 'i 'olunga he katileti, lolotonga ho 'o tui e me'a mānava'. Mihi 'i ki loto ke vakai 'i pe 'oku 'i ai ha mama 'i he tafatafa'aki e pūlou he mata' pe koe pamu 'oku mānava ai ki tu'a'. Hili ia' tapuni 'i e pamu 'oku 'alu ai e 'ea' ki tu'a' pea ke mānava ki tu'a ke vakai 'i pe 'oku 'i ai ha mama he pamu 'oku hu mai ai e 'ea ki loto'. Monomono leva, pe fetongi ho 'o me'a mānava' 'o kapau te ke ma'u ha maumau pe mama.

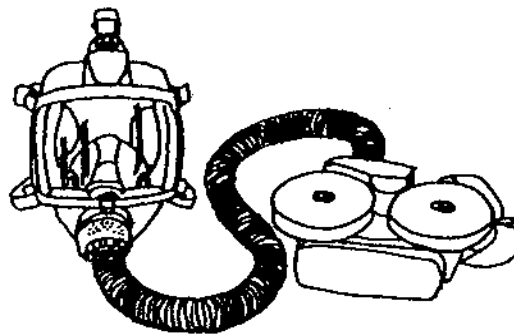
Meimei ko e kātoa 'o e ngaahi sīpinga kehekehe 'o e naunau mānava' he 'ikai te nau lava 'o malu 'i koe kapau 'oku 'i ai hao kava pe ko ha fa'ahinga fulufulu ho mata' kene fakafe'ātungia 'i 'a e malu 'i koe 'e ho 'o naunau mānava'. 'Oku 'ikai ngofua he lao' ke ngāue'aki 'e ha taha 'a e katileti mānava' 'o kapau 'oku 'i ai hano kava, pe loloa hono veliveli he tafa'aki 'ulu'.

Kapau 'oku fulufulu ho mata', teke lava 'o malu 'i koe 'i ha 'o ngāue'aki ho huti, pe ko ha naunau mānava 'oku sīpinga hangē ha helemeti, 'a ia koe sīpinga ia na'e fa'u ke ne fetukuku atu ha 'ea lelei-hangē koe naunau mānava 'oku fakapaoa ke ne fakafo'ou e 'ea 'oku hū atu ki loto'.

Kapau te ke ongo 'i 'oku fainagta 'a ho 'o mānava', 'ahi'ahi 'i, nāmu 'i ha pesitisaiti pe ongo 'i 'oku kalakala ho ihu' mo ho kia, fetongi leva 'a e katileti pe koe fa'o'anga pesitisaiti he vave taha.

Muimui he fakahinohino 'a e kautaha' pe koe fakahinohino he leipolo 'o e pesitisaiti ki he taimi ke fetongi ai e me'a sivi, pamu, moe fa'o'anga faito'o tatau aipē pe 'oku 'i ai ha palopalema pe 'ikai. Kapau 'oku 'ikai ke 'i ai ha fakahinohino, pea koe me'a sivi, pamu, moe fa'o'anga faito'o' 'oku fiema'u ke fetongi ia he 'osi e 'aho kotoa pē. Ko e katileti pe pamu 'oku fai ai e mānava' 'oku totonu ke ma'a 'aupito pea 'i he tūkunga lelei he 'osi hono ngāue'aki kotoa pe.

Koe naunau mānava 'oku ne fakama'a e 'ea'. Ko e kalasi naunau mānava ko 'eni' 'oku ne teke mai e 'ea fo'ou 'i he loto tiupi' ki he huti, helemeti, pe koe pūlou. Ko e mīsini, pamu, maka, moe me'a sivi 'oku fa'a tui kinautolu he leta he kongaloto. Ko e kalasi naunau mānava ko eni' 'oku lalahi, lahi lelei mo faingamālie 'a e me'a sivi', pea fiamālie mo malu ki ha'ate ngāue lahi mo fuoloa.

Naunau mānava 'oku ne sivi e 'ea (koe P_{APR})

Ko e kalasi naunau mānava ko eni' 'oku fa'a 'i ai hono pā ke malu 'i hoto mata. 'Oku fakafiemālie 'e te tui' koe 'uhi' 'oku 'ikai ke te toe feinga ke hū mai e 'ea' he me'a sivi' pe halanga 'ea. Ko e 'uhi' 'oku lahi fe'unga pē 'a e 'ea lelei 'oku pamu mai ki loto 'o te mānava 'aki, pea 'oku 'ikai leva ke toe fiema'u ha pūlou ia ki hoto mata. Ko ia ai ko e kalasi naunau mānava eni 'oku malava ke ngāue'aki 'e ha taha 'oku 'i ai hano kava pe loloa hono veliveli he tafa'aki.

Leipolo Pesitisaiti

Kapau te ke ngāue moe pesitisaiti, pea 'oku mahu'inga keke tānaki e fakamatala kotoa pe fekau'aki moe pesitisaiti – pe ko ho'o ma'u mei he ngāue'anga' pe ko ho'o lau pē 'e koe 'a e fakahinohino he leipolo 'o e pesitisaiti.

Hingoa faka'ilonga kautaha

'I ho'o fuofua sio ki he leipolo 'o e pesitisaiti, teke fakatokanga'i ai e hingoa faka'ilonga e kautaha. 'Oku mahu'inga 'aupito keke 'ilo e hingoa e pesitisaiti moe kautaha na'a nau ngaohi' telia na'a ke konā pe ko ha taha kehe 'i he pesitisaiti. 'Oku totonu keke 'ave e leipolo pe ko hono hingoa maheni' ki he toketaa'.

'I lalo pe he hingoa' 'oku hiki ai e lisi 'o e 'u kemikale pe koe 'u me'a 'oku ngaohi mei ai. Pea moe kongā ki mu'a 'o e leipolo' 'oku 'asi ai e fa'ahinga kalasi 'o e pesitisaiti 'oku ke ngāue'aki (inisekitisaiti, hepisaiti, fangikisaiti, tāmāte vao pe ko ha toe fa'ahinga kemikale kehe).

Ngaahi lea fakatokanga

Koe ngaahi lea ko eni'—**TOKANGA, FAKATOKANGA, pe**

FAKATU'UTAMAKI---'oku 'iloa eni koe ngaahi lea fakatokanga. Ko e taha 'o e ngaahi fo'i lea ko 'eni' teke fakatokanga'i 'i he leipolo. 'Oku fakahā'i 'e he ngaahi fo'ilea ko 'eni 'a e lahi e maumau 'e hoko 'o kapau te ke folo, mihi, hu ki ho kili' pe pihi ki ho mata.

TOKANGA 'oku ngāue'aki eni ki he pesitisaiti 'oku 'ikai ke fu'u fakatu'utāmaki. Ka koe ngaahi pesitisaiti ko eni 'e lava pe ke ne fakalavea'i koe kapau teke ta'etokanga.

Ko e pesitisaiti 'oku 'i ai e fo'i lea **FAKATOKANGA** 'oku fakatu'utāmaki ange ia 'i he pesitisaiti ko e' 'oku 'asi ai 'a e fo'i lea **TOKANGA** he leipolo'. Ka folo 'e ha taha lahi ha sepuni ti 'e taha ki he ono pe 'aunise 'e taha, 'e lava pe ke mate ai.

FAKATU'UTAMAKI 'oku ngāue'aki ia ki he pesitisaiti 'oku fu'u fakatu'utāmaki 'aupito. Ko e ngaahi pesitisaiti ko eni' 'oku fu'u kona 'aupito pe 'e vela ai ho kili' pe ko ho mata.

Ko e taimi koe' 'oku 'i ai ha pesitisaiti 'oku fu'u kona 'aupito, pea 'e 'asi leva ai moe fo'i 'ulu poko pea mo e hui 'oku kolosi pea moe foi lea **KONA (POISON)**. Kapau 'oku ke ngāue tokotaha mo e pesitisaiti ko eni kuo pau keke kole ki ha taha ke ne toutou 'a'ahi mai he 'osi e houa ua kotoa pe he lolotonga e 'aho' pea 'osi e houa 'e taha kotoa pe he po'uli' ke mahino 'oku ke sai pe.

Fakamatala ki he faito'o ke fai.

'Oku 'i he leipolo' 'a e **Fakamatala ki he faito'o ke fai** 'a ia 'oku tala atu ai 'a e me'a 'oku totonu ke ke fai 'o kapau te ke folo, mihi, 'a e pesitisaiti pe 'alu ki ho kili pē koho mata'. Ko e kongā eni 'oku 'i ai e fakamatala ki ha fuofua tokoni ke fai 'oka hoko ha fakatu'utāmaki.

Tohi ki he Toketa

'I he ngaahi leipolo 'e ni'ihī, Ko e **Tohi ki he toketaa'** 'oku 'asi ai e fakamatala ki he faka'ilonga mo hono faito'o e konā'. Kapau 'oku ke fiema'u ha tokoni fakafalemahaki, pea ke 'ave ha tatau 'o e pesitisaiti leipolo ki he toketa' ke tefito mei ai 'ene faito'o koe. Ko e fika telefoni ke ke tā ki ai kapau 'e 'i ai ha mahua pe fakatu'utāmaki 'oku hiki mo ia he leipolo'

Ngaahi lea Fakatokanga ki mu'a

Ko e kongā 'oku ha ai e **Ngaahi lea Fakatokanga ki mu'a** 'i he leipolo' 'oku ha ai e ngaahi fale'i ke malu'i 'aki koe, kakai kehe' pea mo e 'ātakai'. 'Oku 'asi atu ai pe ko e fē kongā ho sino' 'oku fiema'u ke toe lahi ange hono malu'i. Hangē ko eni', ko e leipolo 'e ni'ihī te nau tala atu ke 'oua na'a ke mihi ki loto 'a e pesitisaiti. Mahalo 'e tala atu 'i he leipolo' 'a e fa'ahinga naunau malu'i fakafo'ituitui 'oku pau keke tui he taimi 'oku ke ngāue ai mo e pesitisaiti.

Leipolo Pesitisaiti

Precautionary ⁶
Statements
Hazards to Humans
(and domestic animals)

DANGER

Personal Protective Equipment ¹⁰
Applicators and other handlers
must wear:

Mixers and loaders must wear:
Respirator requirement: ¹¹

User safety recommendations:
Environmental Hazards ¹²

Physical and Chemical Hazards

STORAGE AND DISPOSAL ¹³

Prohibitions
Storage
Container Disposal

KOE KI KI HE LEIPOLO

1. Ko e hingoa fakakautaha 'o e pesitisaiti
2. Ko e fa'ahinga 'o e pesitisaiti
3. Ko e ngaahi fo'i lea fakatokanga
4. Ko e fakahinohino ki he anga hono faito'o
5. Tohi ki he toketā

Leipolo Fakatātā

Ko e Pesitisaiti 'oku fakangatangata pe hono ngāue'aki

KILL PESTO ¹

Organophosphate Insecticide ²

ACTIVE INGREDIENTS:

Galactonium 0, 0-Dimthyl	
Ethyl Phosphorothioate	20.9%
Related isomers	1.1%
Inert ingredients:	8.0%
Total	100%

Contains Zylene aromatic solvents.

Keep out of reach of children

DANGER ³

PELIGRO ³ POISON ³

Statement of Practical Treatment ⁴

Note to Physician ⁵

VIP CHEMICAL

COMPANY ¹⁴

2527 North South Drive

Edgewood, MI 22315

Net Contents: 5 Gallons

EPA Registration No. 15
12345.10

EPA Establishment No.
5678CO3

6. Ngaahi lea fakatokanga
7. Fakahinohino ki he founa ngāue
8. Ko e ngaahi fiema'u fakapotungāue ngoue
9. Ko e ta'ofi fakataimi 'a e hu ki ha feitu'u na'e toki fana pe 'ai ki ai ha pesitisaiti
10. Me'a ngāue malu'i fakafa'ituitui

Directions for Use ⁷

AGRICULTURAL USE REQUIREMENTS

⁸

Do not enter or allow workers to enter treated areas during the **Restricted Entry Interval**

(REI) of 48 hours. ⁹
PPE required for early entry to treated areas that is required under the Worker Protection Standard and involves contact with anything that has been treated such as plants, soil or water is : ¹⁰

CROP:

CROP:

CROP:

11. Ngaahi me'a 'oku fiema'u ke mānava'aki
12. Fakatu'utāmaki ki he 'ātakai
13. Tuku'anga mo e faka'auha'anga 'o e pesitisaiti (ngaahi me'a 'oku fiema'u mo hono fakahinohino)
14. Fakamatala kau ki he kautaha na'a nau ngaohi
15. Ko e fika lesisita 'i he EPA

Leipolo Pesitisaiti

Koe leipolo kotoa pē 'oku 'i ai 'a e konga ai 'oku ne fakahinohino 'a e anga hono ngāue'aki, ko e konga ko eni' 'oku 'asi atu ai 'a e founga malu mo lelei taha ki hono hu'i mo hono ngāue'aki 'a e pesitisaiti, pea mo e konga 'e taha 'oku fakamatala'i ai 'a e anga hono tauhi mo faka'auha 'a e pesitisaiti.

Ko e konga 'e taha 'o e leipolo' ko e **lao ki hono ngāue'aki ki he ngoue'** 'a ia 'oku fakamamafa'i ai ke ngāue'aki pē 'a e pesitisaiti 'o fakatatau ki he fakahinohino 'a e leipolo pea mo e **founga maheni hono malu'i e kau ngāue (WPS)**. Ko e konga ko eni' 'oku fakamamafa'i ai 'a e fiema'u ke malu'i e kau ngoue' pea moe kau ngāue ki he pesitisaiti. 'Oku 'i heni foki moe fakahinohino makehe mo fakapatonu mai fekau'aki moe fakamatala 'i he leipolo' kau ki he naunau malu'i fakafo'ituitui, fakamatala ki he kau ngāue' pea mo e taimi 'oku tapu ai e 'alu ki he feitu'u ko ia.

Ko e pesitisaiti 'e ni'ihī 'oku fu'u kona 'aupito 'i he fofua taimi 'oku fana ai ki he ngoue. Kou pau ke tukuange ha fo'i taimi ia ke tapu ai e 'alu ki ai' kae 'oua ke hao pea toki foki mai ki he ngoue'anga. Ko e fo'i taimi talitali ko eni' 'oku ui ia ko e **Restricted Entry Intervals (REI)** pe koe taimi tapu ia 'o e 'alu ki he feitu'u ko ia'. 'Oku totonu ke 'oua na'a ke 'alu ki he ngoue' kae 'oua leva ke 'osi 'a e taimi tapu. Ko etaimi ko eni' 'oku fa'a a'u hono lōloa' ki he houa 'e 12 ki he 'aho 'e tolu, ka 'oku fa'a laulau uike ki he fa'ahinga pesitisaiti 'e ni'ihī.

Ko e lao ki he REI 'oku hiki ia he konga 'o e leipolo' 'i lalo he **Ngaahi founga hono ngāue'aki ki he ngoue'** pe 'oku hoko atu ki he fakamatala ki he ngoue' pe ko e founga hono ngāue'aki ki he ngoue. Kaikehe, manatu'i ma'u pē ko e lao 'a Kalefonia fekau'aki moe REI pe koe taimi tapu 'o ha feitu'u na'e toki fana pesitisaiti 'oku lōloa ange ia he lao 'oku 'asi atu he leipolo'. Te ke ma'u ha mei he 'ofisa ngoue 'i homou vahenga' ha lisi 'o e lao lolotonga 'a Kalefonia ki he REI.

Kapau te ke hū ki ha feitu'u 'oku kei tapu, kuo pau keke tui ha teunga malu'i moe naunau kakato.

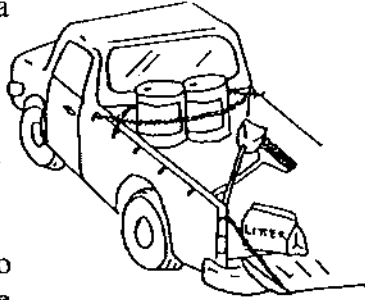
Teke ma'u ha toe fakamatala fekau'aki mo e pesitisaiti 'oku ke ngāue'aki' mei he feitu'u na'e ngaohi mei ai'. Ko e hingoa 'o e kautaha na'a ne ngaohi' 'oku hiki he leipolo 'o e pesitisaiti.

Ngaahi tu'utu'uni 'a e Potungāue ngoue'

Tapu hū mai ki he 'elia ko eni' kae 'oua ke 'osi e houa 'e 48.

Fetuku holo e pesitisaiti

Kapau te ke fetuku holo e pesitisaiti mei ha faitu'u ki ha faitu'u 'i ha loli, pea 'oku totonu ke ke 'ilo koe ha e me'a 'oku totonu keke fai 'oka hoko ha fakatu'utāmaki pe mahua. To'oto'o ma'u pē ha me'a ke fakama'a 'aki ka

mahua e pesitisaiti. Totonu keke 'ilo ko hai 'e fetu'utaki ki ai 'oka hoko ha mahua lahi pea fiema'u ha kau ngāue fakapolofesinale ke nau ha'u 'o fakama'a ha mahua.

'Ai ma'u pē ke pau 'oku 'i mui 'i he loli' 'a e pesitisaiti, pea 'oku malu hono fakaheka' pea nono'o ki lalo ke malu'i e koniteina' ke 'oua 'e tō pe teka takai holo. 'Oku tonu ke fa'oaki 'a e pesitisaiti 'i ha koniteina malu pea 'oku ta'e ala'ia pe loka'i 'i ha puha pe komipaatimeni kapau 'oku 'ikai ke 'i ai ha taha he loli'.

'Oua 'e fakheka fakataha ha kakai, fanga manu pusiaki pe ko ha fangamanu faama 'i ha me'alele tatau 'oku 'i ai ha pesitisaiti. 'Oua 'e tauhi ha me'akai, fafanga pe vala ofi ki he pesitisaiti.

Tuku'anga Pesitisaiti

'Oku pau ke tauhi 'a e pesitisaiti 'i ha fale 'oku loka'i, pea 'ea lelei. 'Oku fiema'u ke tāpuni malu e 'ū koniteina' pea tuku hangatonu ki 'olunga, ke 'oua na'a male'ei 'o mahua. Ko e fale tuku'anga pesitisaiti 'oku tonu ke loka ma'u pē he taimi 'oku 'ikai fai ai ha ngāue' ke malu'i e hū ki ai e kakai pe fangamanu. 'Oua 'e tauhi ha pesitisaiti 'i ha koniteina fa'o'anga inu, me'akai pe ko ha koniteina ki fale.

'Oku tonu ke vakai 'i ma'u pe 'a e koniteina ke mahino 'oku 'ikai ha mama, maumau pe ko ha faitu'u 'oku ngali vaivai.

Fakama'a leva ha mahua pe mama, ka kuo pau keke ngāue'aki 'a e teunga malu'i fakafo'ituitui pea moe me'a ngāue totonu. Malu'i e mahua' ke 'oua 'e toe mafola atu. 'Ai ha maea 'o ta'ofi 'aki e kakai' mei he faitu'u ko ia'.

Hu'i mo Fa'oaki e pesitisaiti

Ko hono hu'i mo hono fa'oaki e pesitisaiti 'oku fiema'u 'a e tokanga mavahe ki ai. Ko e pesitisaiti ko e 'oku taufua' 'oku fakatu'utāmaki ange kinautolu 'i he me'a kuo 'osi hu'i. Koe taimi koe' 'oku hu'i mo fa'oaki ai' muimui he fakahinohino he leipolo', fakahinohino ki anga hono ngāue'aki' pea moe founga malu taha ki hono ngāue'aki.

- Tui ke lahi ho teunga malu'i. Ngāue'aki ha 'ēpani 'i he funga ho'o teunga malu'i'. 'Oku fiema'u foki keke tui mo hao matasio'ata malu'i. 'Oku malu ange 'ete ngāue'aki 'a e pūlou (mask) ki he mata' 'i ha'ate ngāue'aki ha kākolo pe koe matasio'ata malu'i.
- Sio keke 'ilo pe koe ha e lahi e pesitisaiti 'oku fiema'u' pea ke fua fakalelei. Ka fu'u si'isi'i pe fu'ulahi 'e hoko ia koe palopalema kiate koe, ki he ngoue', pea ki he 'ātakai foki.
- Tuku e koniteina pesitisaiti 'i ha feitu'u tokalelei mo ma'ulalo pea ke toki fakaava tokanga 'aupito. Ngāue'aki ha hele pe ko ha helekosi ke fakaava 'a e koniteina pepa'. Kapau teke hae'i 'e puna hake ha faito'o ki ho mata', kili' pea mo ho ngutu pea moe ma'ama'a. Faka'ilonga'i 'a e hele pe koe helekosi **Ke ngāue 'aki tāfataha pē ki he Pesitisaiti 'ata'ata pe.** Fufulu 'a e hele' pe koe helekosi' 'aki ha vai māfana mo e koa pea toki toe ngāue'aki.
- Hua'i fakalelei ke 'oua 'e pihi. 'Ai ma'u pe ke pau 'oku ma'olunga ange ho mata 'i he koniteina lolotonga ho'o hua'i. Kole ha taha ke tokoni atu kapau 'oku fu'u lahi pe fu'u mamafa 'o 'ikai ke faingofua hano hiki.
- Ko e taimi 'oku ke hu'i ai ha vai ki he tangikē 'oku hu'i ai e faito'o' pe koe tangkē fana', 'ai ma'u pe ke mā'olunga ange 'a e housi' 'i he levolo 'o e tangike vai' pe koe ngāue'aki 'a e me'angāue makehe (koe sieke valve) ke malu'i ha toe tafe mai 'a e pesitisaiti mei he tangike kuo 'osi hu'i ki he matavai'.
- 'Oua 'aupito na'a ke hu'i, 'utu, mo fufulu me'angāue ofi ki he vaitafe, vaitupu, pe ko ha fakatafe'angavai. Ka 'alu atu ha pesitisaiti mei he vai fufulu te ne faka'uli'i kotoa 'a e ngaahi ma'u'anga vai ko ia.

Fakama'a e mahua 'a e pesitisaiti

Koe mahua 'a e pesitisaiti 'oku malava ke hoko ia ha fa'ahinga taimi pe. Ko e ngaahi me'a eni ke fai 'o ka hoko ha mahua.

- 'Uluaki fakakaukau'i 'a e me'a teke malu ai', kakai kehe, fangamanu ofi mai, ngaahi ma'u'angavai, pea moe ngaahi 'elia takatakai.
- 'Oua 'aupito na'a ke feinga ke fakama'a ha mahua kae'oua kuo 'i ai ha 'u me'a ngāue totonu keke ngāue'aki mo ha naunau malu'i keke tui --- puti, kofunima, koe teunga 'oku malu mei he vai, kākolo, pea moe naunau mānava.
- Kapau 'oku 'ikai te ke 'ilo ko e ha e me'a 'oku totonu ke fai' pea ke telefoni ki he 911(laine fakavavevave) 'o kole ha tokoni, pea ke tali ai ke toki a'u atu e tokoni'.
- Kapau ko ha mahua lahi, kole ha taha ke kumi ha tokoni 'o ka 'oku faingamālie. Kapau 'oku 'ikai ke 'i ai ha taha, pea ke nofo ofi pe ai ke fakatokanga ki he kakai kehe' 'oku 'ikai te nau 'ilo 'a e fakatu'utāmaki.

Koe sitepu mahu'inga 'e tolu 'i he me'a ke fai ki he mahua 'a ha pesitisaiti.

1. Mapule'i 'a e mahua --- 'ai ke pau 'oku tu'u e mahua'.

- Tāmate'i e me'a ngāue 'oku hu'i pe tufaki 'aki e pesitisaiti
- Kapau 'oku mama pe maumau 'a e koniteina', mātu'aki tokanga 'aupito pea ke ngāue'aki 'a e naunau malu'i 'oku fiema'u keke ngāue'aki' pea ke toki feinga ke ke fai ha ngāue ki ai.

2. Ta'ata'ofi e mahua --- ta'ofi e mahua' mei he toe mafola lahi ange.

- Ngāue'aki ha kekeke pe ko ha me'a pe ke ne inumia e pesitisaiti mo fa'u ha ngata'anga takatakai ki he mahua'.
- 'Aa'i e 'elia' ke 'oua 'e toe hu ki ai ha taha.

3. Fakama'a 'a e mahua'

- 'Oua 'e fana 'aki ha vai. 'E mafola lahi ange ai 'a e faito'o' pea 'e toe kovi ange ia.
- Ngāue'aki ha oma (sponge), kekeke, efuefu'i papa, kelei pe 'umea, lita 'a e pusi pe ko ha toe me'a pē 'oku ne inumia 'a e huhu'a 'o e pesitisaiti 'oku mahua.
- Tafi e me'a ne mahua' pea hiko ki ha koniteina pelesitiki pe ko ha talamu makehe ke 'ave ai 'o faka'auha. Fetu'utaki ki he 'ofisi e komisiona fakakolo ma'a e potungāue ngoue' ki ha fakahinohino ki he anga hono faka'auha e veve ko ia'.

Fufulu e koniteina 'utu'anga pesitisaiti

Meimei koe lahi taha 'o e ngaahi koniteina na'e 'ai ai ha pesitisaiti, 'oku totonu ke fufulu tu'o tolu hili pe 'ene maha'. Muimui he ngaahi sitepu ko eni'.

- Ko 'ene maha pe ha koniteina, pea ke fakatafe ki he me'afana' pe koe tangike 'oku hu'i ai e faito'o 'oua toe si'i hifo he sekoni 'e 30.
- Fakafonu ho'o koniteina' 'aki ha vai ma'a. Ko e lisi ko eni 'i lalo' 'oku tala atu ai e lahi e vai ke 'utu ki ho'o koniteina' fakatatau ki hono lahi'.

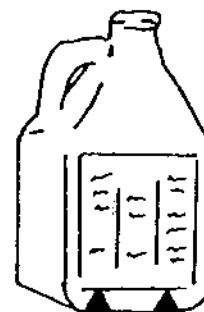
Lahi e koniteina	Lahi e vai 'oku fiema'u
Kalani 'e nima pe si'i ange	¼ 'o e lahi e voliume pe kakano e koniteina
Lahi hake he kalani 'e nima	1/5 'o e voliume pe kakano e koniteina
Kalani 'e 28 pe lahi hake	'Oku 'ikai fiema'u ke fufulu e kalasi ia ko eni. 'Oku totonu ke fakafoki ia ki he kautaha na'e 'omai mei ai.

- 'Ai hono tapuni' pea lulu 'aki e vai ke ma'a 'aupito 'a loto.
- Hua'i e vai fufulu' ki he loto tangike fana' pea toe lulu tu'o ua.

Hina 'osi fufulu

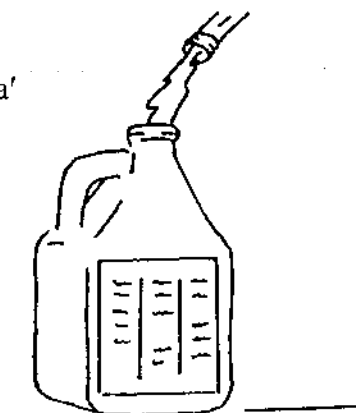
- Hoka e hina/ ke avaava ke 'oua na'a toe ngaue 'aki 'e ha taha.

Hina avaava

'Oku totonu ke loka'i e 'a e 'u ngeesi koniteina maha/ 'o tali ai ke toki 'ave ki he laku 'anga veve pe ko e feitu'u 'oku toe faka'aonga'i ai e ngeesi koniteina pesitisaiti. Koe 'u hina 'e ni'ihi 'oku kei toe pe ai 'a e pesitisaiti ia neongo hono 'osi fufulu'. 'Oua 'e toe faka'aonga'i e 'u koniteina ko eni' ki ha me'a pea 'oua na'a 'ave ki 'api tatau aipe pe koe ha.

'Oua 'aupito na'a tuku noa'ia holo ha nge'esi koniteina 'i ho'o ngāue'anga' pe ko ha feitu'u pe. Ko e ngaahi koniteina 'e ni'ihi 'oku lava pe 'o fakafoki ki he kautaha fakatau pesitisaiti ka kuo pau ke matu'aki fufulu ke ma'a 'aupito.

Fana pe 'ai e pesitisaiti

Kapau 'oku ke fana pe ngāue'aki e pesitisaiti, 'ai pe pau 'oku ke malu'i fe'unga ho sino', kakai kehe' pea moe 'ātakai'.

Ki mu'a pea ke toki kamata' tui ho teunga malu'i kotoa pe 'oku fiema'u 'i he leipolo 'o e pesitisaiti. 'I he lao 'a Kalefonia' 'oku pau ko e tokotaha kotoa pe 'oku ne ngāue'aki 'a e pesitisaiti kou pau ke tui hono matasio'ata malu'i mo e kofunima, fakataha mo hono teunga malu'i'.

'Uluaki vakai'i mau pe ho'o me'a ngāue'. 'Ai ke pau 'oku 'ikai ke 'i ai ha mama pea 'oku ngāue lelei e housi pea moe ngutu'i housi. Kapau 'oku fiema'u ke fakafo'ou ha konga 'o e me'angāue', 'uluaki tāmata'i ho'o me'a ngāue' ke malu'i koe ke 'oua 'e hafu 'ia koe 'a e pesitisaiti. Tui pe ho teunga malu'i' lolotonga ho'o fetongi pe monomono ho'o me'angāue'.

Vakai'i ke pau 'a e ngāue ho'o me'a fana' ke mahino 'oku tonu 'a e lahi e pesitisaiti 'oku ke fana ki ho'o ngoue'.

Vakai'i pe koe ha e lau 'a e leipolo 'i he pesitisaiti ki he ngaahi me'a 'oku fakatu'utāmaki ki he 'ataakai'. Tokanga mavahe ke malu'i e fangamanu moe 'akau 'oku ofi mai he feitu'u 'oku 'ai ke fana'.

Ki mu'a pea ke toki fana ho'o pesitisaiti, vakai'i ke pau 'oku 'ikai ke 'i ai ha taha, fanga manu pusiaki, pe ko ha fangamanu mei ha faama hange koe pulu, sipi pe hoosi 'oku ofi mai he feitu'u 'oku 'ai keke fana'.

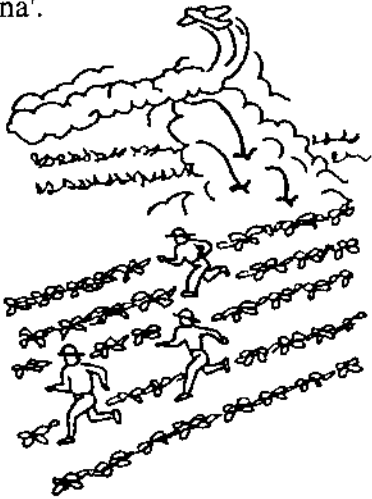
Vakai'i pe 'oku 'i ai ha anovai, vai tafe pe ko ha vai tupu ofi he feitu'u 'oku teuteu ke fana ai e pesitisaiti. Fai ho lelei taha' ke malu'i e 'alu 'a e pesitisaiti ki he ngaahi matavai. 'Oua 'e fana e pesitisaiti 'i ha feitu'u 'oku ngalingali 'e afu mai ai e pesitisaiti ki he ngaahi matavai'.

Fana pe 'ai e pesitisaiti

'Oku ta'e fakalao ke fana pe ngāue'aki 'a e pesitisaiti 'i ha founga 'e ngalingali ke hoko ai ha fakatu'utāmaki ki he kakai - tatau aipe pe koe fana hangatonu mai, pe ko e afu mai mei ha fana 'i ha feitu'u kehe.

Kapau 'oku 'i ai ha taha 'oku fana pesitisaiti mei ha vakapuna, mavahe leva mei he feitu'u koia' kīmu'a pea toki puna mai e vakapuna' 'i 'olunga, koe 'uhi ke 'oua 'e afu mai e pesitisaiti 'iate koe. 'Alu ki he matāmatangai' koe 'uhi ke puhi mai e matangi' 'o puhi ai e pesitisaiti ke mama'o meia te koe.

Kapau 'oku ke fana pesitisaiti 'i tu'a, vakai'i e tūkunga 'o e 'ea' ki mu'a pea ke toki kamata ho'o fana'. 'Oua 'e fai ha fana pesitisaiti he taimi koe' 'oku havili ai'. Tatau ai pe kapau ko ha ki'i havilivili si'isi'i pe ka 'oku ne puhi 'e ia e pesitisaiti 'o mavahe mei he feitu'u koe' 'oku fai ai 'ete fana'.

'Ai ke pau 'oku ke tokanga 'i he taimi 'oku ke fana pe 'ai ai 'a e pesitisaiti. Vakai'i e 'ēlia na'e fana' ke pau na'e potupotu tatau ho'o fana' pea ngali tonu ho'o fakafuofua. Fakatokanga'i ma'u pe 'a e ngutu pe tiupi ho'o me'a fana' 'oku ngāue lelei pea 'ikai ke mapuni.

Kapau 'oku ke fiema'u ke fakama'a 'a e ngutu ho'o me'a fana' pe ko e sikilini (screen), ngāue'aki 'a hono me'a ngāue totonu na'e ngaohi fakafe'unga ki he ngāue ko ia' ('ikai ko ha 'ukamea). Ko e ukamea māsilā' te ne maumau'i 'e ia e ngutu'i me'afana'. 'Oua na'a ngāue'aki ho ngutu' ke fufulu e ngutu'i me'afana' pe koe sikilini (screen).

'Osi ho'o ngāue' pea tuku fakalelei ho'o me'a ngāue'. 'Oua 'e tuku ho'o me'a ngāue he vao' pea 'oua 'e tuku fuoloa mo ha pesitisaiti 'i loto. Muimui he fakahinohino ki he anga totonu hono fufulu 'a ho'o me'a ngāue. Tauhi pe ho teunga malu'i' kae 'oua leva kuo 'osi lelei ho'o ngāue' mo fakafoki lelei ho'o me'a ngāue' ki hono tuku'anga totonu.

Fufulu mo Fakama'a 'ū me'a ngāue'

'Osi ho'o fana pe ngāue'aki e pesitisaiti, to'o ho teunga malu'i ke malu'i koe mo ha toe taha kehe ke 'oua te mou fehanga hangai mo e pesitisaiti. Taimi 'oku to'o ai ho vala. Mātu'aki tokanga 'aupito ke 'oua 'e lave ha pesitisaiti ki ho kili' pe ko ho vala 'i loto. Ko e ngaahi founa malu eni keke ngāue'aki.

- Tui pe ho kofu nima', lolotonga ho'o vete ho teunga malu'i kehe', pea ke fufulu 'a e konga ki tu'a ho kofunima' pea toki vete.

- Fufulu ho ongo nima, mata pea mo ha toe konga pe ho kili' na'e 'asi ki ai e pesitisaiti. Fufulu ke lahi 'aki ha koa mo ha vai.

- Tānaki fakataha ho teunga malu'i' 'o tuku mavahe 'i ha feitu'u kae 'oua leva ke fō pe 'ave 'o faka'auha. 'Oua 'e tui pe 'ave ki 'api ha teunga pe ha me'angāue na'ake 'osi ngāue'aki. Fufulu ke ma'a ho kofu nima' 'a loto mo tu'a, puti' pea moe kongokonga 'o ho'o 'u naunau mānava' tautefito ki he kongokonga 'oku 'ai ki ho mata.

Kapau 'oku ke ngāue ki ha kautaha pe ko ha taha, pea koe tokotaha 'oku ke ngāue ki ai' 'oku totonu ke ne fō ho teunga ngāue' hange ko e overalls. Kapau 'oku ke fō ho teunga ngāue' pea ke ngāue'aki ha koa pe pauta fō 'oku mālohi' pea mo ha vai vela.

'Oku 'i ai e ngaahi kofunima, 'epani, su kava, teunga kava 'oku 'ikai lava 'o fō, ko ia ai, laku leva kinautolu ki he veve' he 'osi pe hoo ngāue' he 'aho ko ia'.

'Osi ho'o ngāue he 'aho' hu'i ho vala ngāue', kaukau pea fetongi ki ha vala ma'a. Fa'o ho vala ngāue' 'i ha koniteina kehe, mavahe mei he vala 'o e toenga e famili' pea fō mavahe ia mei he vala 'o e famili'.

Fufulu mo Fakama'a 'u me'a ngāue'

Muimui he ngaahi founa ko eni 'i hono fō ho vala ngāue'

- Fō mavahe ma'u pe ho vala ngāue' mei he vala 'o e toenga e famili, pea tuku 'i ha feitu'u ke 'oua 'e a'u ki ai e kauleka' pe ko ha manu pusiaki.

- 'Oku sai ange ke fakamōmoa ho vala' 'i he la'a' 'i hano fakamōmoa he misini fakamōmoa'. Ko e tauaki he la'a' 'oku tokoni leva e la'a' ki hono to'o e penu'i pesitisaiti 'oku toe he vala, pea malu'i ai foki mo hono 'uli'i 'a e misini fakamōmoa'. Kapau 'oku pau keke ngāue'aki e misini fakamōmoa' pea ke ngāue'aki 'a e vela taha'.
- Ki mu'a pea toki fai e fō 'a e famili', ko e fakakaukau lelei ke 'uluaki fakalele tu'o taha e misini 'aki pe ha koa mo ha vai vela.
- Faka'auha ha vala 'oku fu'u lahi ai ha pesitisaiti taufua, tautefito ki he pesitisaiti 'oku 'asi ai ha fo'i lea fakatokanga pe fakatu'utamaki 'i he leipolo. 'Oua 'e toe ngāue'aki e vala ko ia.

- Fō ho vala ngāue' 'i ha misini fō mavahe
- Fa'oaki fakasi'isi'i pe ho'o foo' ke faingofua hono nusi 'e he misini' pea lahi e vai ke ne to'o mo fakavaia'i e 'uli'. Ngāue'aki 'a e lēvolo vai lahi taha'.
- Ngāue'aki ha huhu'a'i koa fō mālohi pea mo ha vai vela ki he vai 'uluaki'.
- Fō mo vaima'a ho teunga ngāue' tu'o ua 'i ha vai vela ke tokoni ki hono to'o e penu'i pesitisaiti.

Faka'auha e toenga pesitisaiti mo e nge'esi koniteina

'E tātaai taha, ka 'oku 'i ai e taimi 'e toe ai ha pesitisaiti he'ikai te ke toe fiema'u ke ngāue'aki, fakataha moe 'u nge'esi koniteina' 'e fiema'u leva ke faka'auha fakalelei kinautolu. Tānaki fakalelei kinautolu 'i ha loki malu 'o loka'i ai.

'Oua 'aupito na'a hua'i ha pesitisaiti 'i ha fakatafe'anga vai pe ko ha mata vao. 'Oua 'aupito na'a hua'i ha toenga pesitisaiti pe laku ha nge'esi koniteina 'i ha kapa veve pe ha feitu'u 'oku 'ikai ngofua hono laku ai'. 'Oku 'i ai e lao pau kuo pau ke te muimui ki ai.

Ko e nge'esi koniteina kuo 'osi lulu tu'o tolu 'oku lava pē ia ke 'ave ki he lisaikolo (recycle) pe 'ave ki he lingi'anga veve (tu'unga veve kalasi 2). Ngaahi koniteina lalahi 'e ni'ihī 'oku sai pe ke 'ave ia ki he kau fakatau pesitisaiti.

Neongo 'a e ngaahi fakahinohino 'oku ha 'i he leipolo' ki he anga hono faka'auha 'o e pesitisaiti mo hono koniteina' ka 'oku kehekehe pe 'a e lao 'a e ngaahi Siteiti', na'a moe ngaahi feitu'u fakavahe 'i he loto Siteiti' 'oku kehe kehe pe mo 'enau lao. 'Eke ki he 'ofisa ngoue pe komisiona 'i he potungāue ngoue ho feitu'u' pe koe ha e founga totonu hono faka'auha e pesitisaiti' pea ke muimui ki ai.

